

Boglárka Straszer

Jyväskylän yliopisto

Maahanmuuttajien kielitaito – yhteiskunnan resurssi vai yksilön kätköissä oleva pääoma? Esimerkkinä toisen polven suomenunkarilaiset

The language policy of the European Union has the goal that every citizen will be bilingual and everybody will be able to communicate in two different languages besides one's mother tongue. The aim of this article is to investigate the conditions for reaching these goals among people with immigrant backgrounds. The article provides an overview of bilingualism among one group of adults with Hungarian background in Finland. The focus is on language repertoire (e.g. the self-assessed language proficiency), language choice between Finnish and Hungarian, the role of the minority language in their everyday lives and the future prospect for maintenance of Hungarian. The entire article is based on my own data, which I collected for a comparative sociolinguistic study on the role of minority language and identity among second generation adult Hungarians in Finland and Sweden.

Keywords: language repertoire, immigrants, bilingualism, second generation Hungarians

1 Johdanto

Euroopan yhteisön kielipolitiikka tähtää jokaisen kansalaisen monikielittaisuuteen. Barcelonan julistuksen (2002) mukaan tavoitteena on muun muassa parantaa jokaisen Euroopan kansalaisen kielitaitoa eritoten siten, että jokainen opiskelisi ja oppisi oman äidinkieltensä lisäksi kahta kieltä varhaisiästä lähtien ja että kansalaiset kykenisivät viestimään kaikilla näillä kielillä. Saavuttaakseen Barcelonan tavoitteen Euroopan komissio on vuodesta 2002 alkaen tehnyt yhteistyötä jäsenvaltioiden kanssa mm. laatimalla kielitaitoindikaattoreita, esittämällä strategisia toimia ja suosituksia sekä lisäämällä vieraiden kielten taidon elinikäisen oppimisen avaintaitoihin. (KOM 2008: 4.) Monikielisyys tavoitellaan argumentoidaan muun muassa sillä, että se mahdollistaa tehokkaamman viestinnän ja paremman keskinäisen ymmärryksen, joiden myötä kansalaisten työllisyys parantuisi, maantieteellinen liikkuvuus lisääntyisi ja jokaiselle tarjoutuisi mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen kehittämiseen aktiivisesti. Monikielisuuden yleistymisen lisäksi myös eri kansalaisuuksien, kielten ja kulttuurien välistä kunnioittamista ja moniarvoisuuden arvostamista. Euroopan kansalaisilta vaadittava kielitaito on tärkeää oikeuksien ja vapauksien täysimääräiselle hyödyntämiselle. (Esim. Toimenpiteet 2006.)

Yksittäiset jäsenvaltiot päättävät itse, miten kielipolitiikan monikielisyysarvoja sovelletaan kansalliseen kielipolitiikkaan. Huhta (2005: 113) arvioi, että monikielisuuden saavuttaminen on Euroopassa toistaiseksi vielä verrattain etäällä, mutta esimerkiksi Lindberg (2009: 26) arvioi, että pienten kansalliskielten maissa, kuten Hollannissa ja Pohjoismaissa, EU:n asettamat tavoitteet ovat jokseenkin realistisia. Hän kiteyttää, että tavoitteisiin päästään sillä englannin ja nykykielten opetuksella, jota nykyisessä muodossaan annetaan näissä maissa pakollisina ja valinnaisina perus- ja keskiasteen kouluissa. Hän toteaa, että muissa EU-maissa kahden vieraan kielen osaamisen tavoite on vielä melko etäällä, vaikka englannin kielen osaaminen onkin lisääntynyt näissä maissa. Lindberg kuitenkin huomauttaa, että vähemmistö-

kielen¹ puhujilla monikielisuuden tavoittelu on tavallisesti itsestäänselvyys. Artikkelissaan hän kommentoi mallia, jota Euroopan komission kulttuurien välisen vuorovaikutuksen asiantuntijaryhmä on esittänyt kielellisen moninaisuuden toteuttamiseen eurooppalaisten kansalaisten ja viranomaisten arjessa (ks. Förslag 2008). Tämän yhteydessä Lindberg tarkastelee maahanmuuttajataustaisten henkilöiden ja heidän kieltensä roolia monikielistyvän Euroopan visiossa, jossa huomautetaan muun muassa pienten ja Euroopan ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajakielten arvostamisen tarpeellisuudesta. (Ks. myös Huhta 2005: 103–104.)

Euroopan Komission tiedonannon (KOM 2008: 6) mukaan yhteiskunnassa on paljon hyödyntämättömiä kielellisiä resursseja, joille ei anneta tarpeeksi arvoa. Esimerkiksi huomautetaan siitä, että maahanmuuttajataustaiset koululaiset voisivat motivoida koulutovereitaan kielten opiskeluun ja monikulttuurisuuden arvostamiseen. Euroopan koulutuksesta, kulttuurista ja monikielisuudesta vastaavan komissaarin tueksi perustetun korkean tason työryhmän loppuraportissa (Loppuraportti 2007) käsitellään monikielisuuden merkitystä kulttuurienväliselle vuoropuhelulle ja sosiaaliselle yhteenkuuluvuuden tunteelle. Siinä korostetaan muun muassa valtaväestön asenteiden vaikutusta siihen, kuinka paljon maahanmuuttajat arvostavat omia äidinkieliään ja kuinka tärkeänä he pitävät kielten opiskelua yleisesti. Maahanmuuttajista puhuttaessa puhutaan usein ongelmista kuten huonosta koulumenestyksestä ja puutteellisesta kielitaidosta, vaikka heidän kielitaitovarantoon² ja kulttuurista tietouttaan pitäisi ajatella pikemminkin arvokkaana voimavarana. Maahanmuuttajien asiantuntijuutta voitaisiin hyödyntää esimerkiksi kulttuurien välisessä kommunikaatiossa, ja parhaas-

1 Vähemmistökieliin pidetään kuuluviksi kansallisten vähemmistökielten lisäksi maahanmuuttajien kielet. Tässä artikkelissa käytetään vähemmistökieli-termiä kuvaamaan pienen väestöryhmän puhumaa kieltä, esimerkiksi suomenunkarilaisten ja heidän jälkeläistensä käyttämää unkaria. Vastaavasti enemmistökielillä viitataan Suomessa enemmistön puhumaan suomen kieleen.

2 Kielitaitovaranto-käsitteellä tarkoitetaan yksilön osaamia ja käyttämiä kieliä. Täten tämä käsite asettuu kielirepertoarin lähi- ja jopa rinnakkaiskäsitteeksi suomen kielessä (vrt. Busch 2010). Kielitaito puolestaan on monimuotoinen ilmiö, sillä se on tilanteinen, vaihteleva ja yksilöllinen. Siihen kytkeytyy myös muun muassa riittävyyden problematiikka (esim. Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013).

sa tapauksessa lisääntyneen arvostuksen myötä kasvaisi myös valtaväestön kiinnostus opiskella maahanmuuttajien kieliä. (Loppuraportti 2007: 4.)

Loppuraportti (2007: 4) tuo myös esiin muissa yhteyksissä vielä hyvin vähän huomiota saaneen asian: maahanmuuttajien jälkeläisten kielitaito-
varantojen hyödyntämisen ja niiden tukemisen eri toimenpitein. Tämän ryhmän edustajat osaavat usein vanhempiensa tai isovanhempiensa äidinkieltä suullisesti hyvin, mutta luku- ja kirjoitustaidot jäävät puutteellisiksi huolimatta siitä, että monilla olisi motivaatiota niiden opiskeluun. Loppuraportti kehottaakin tarjoamaan tälle kohderyhmälle tukea kielenopiskeluun perusteella, korkeakouluissa ja aikuisopetuksessa, jotta myös vähemmistökielen taito saataisiin yhteiskunnan käyttöön. He voisivat esimerkiksi auttaa maiden välisten taloudellisten suhteiden solmimisessa, edistää kulttuurienvälistä vuoropuhelua ja olla myös apuna uusien maahanmuuttajien kotouttamisohjelmissa. (Loppuraportti 2007: 4.)

Eurooppalaisen kielipolitiikan keskiössä on ns. monikielitaloisuus, ja siihen nojautuva ideaali johtaa myös kansallista kielikoulutuspolitiikkaa Euroopan maissa (Huhta 2005: 99). Kansallisella tasolla on kyse kansalaisten kielitaito-
varannosta, eli miten monta kieltä ja millä tasolla kukin osaa ja missä yhteyksissä näitä kieliä käytetään, tai uudemman näkemyksen mukaan kyse on pikemminkin kansalaisten kielirepertoaarista (ks. Blommaert 2010; Latomaa ym. 2013). Pohjoismaat ovat monessa mielessä edelläkävijöitä, sillä vieraiden kielten opetus on tunnetusti korkeatasoista, vaikkakin kielten kirjo ei ole kovinkaan laajaa vaan englannilla on dominoiva asema. Esimerkiksi Suomessa maahanmuuttajataustaisten kielitaito-
varantoa ei aina arvosteta samalla tasolla kuin suomen, ruotsin tai englannin kielen taitoa, joihin sana *kielitaito* näyttää arkikielessä yleensä viittaavan (Tarnanen & Suni 2005: 20; Latomaa ym. 2013: 181). Suomessa maahanmuuttajakielillä ei ole kovinkaan monessa yhteydessä tunnustettua asemaa. Näitä kieliä ei siis yleisesti käsitellä yhteiskunnallisesti merkittävänä kielivarantona, vaan englannin kieli on yleinen lingua franca niin maahanmuuttajien kesken kuin heidän yhteyksissään ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Englantia pidetään laajemminkin suomalaisessa yhteiskunnassa ainoana lingua francana niin yksityisluonteisissa kuin viranomaistenkin kanssa käydyissä kommunikointitilanteissa, eikä maahanmuuttajien välttämättä tiedosteta olevan monikielisiä. Usein unoh-

tuu myös, että englannin kielen taito ei välttämättä kuulu maahanmuuttajan kielirepertoariin. Monikielisyyttä ei myöskään riittävästi huomioida koulutuspoliittisia ratkaisuja tehtäessä. (Latomaa & Suni 2010, 2011; Latomaa ym. 2013.)

Yksilön monikielisyys jää maahanmuuttotilanteessa resurssiajattelun näkökulmasta usein huomiotta. Monet tutkijat (esim. Eliaso-Magnusson 2010: 79) ovat huomauttaneet siitä, että maahanmuuttajien ja jälkeläistensä kielitaitoa tarkastellaan usein vain toisen kielen taidossa olevien puutteiden kannalta. Yksilön monikielitaitoisuus on harvan tutkimuksen keskipisteessä, ja vasta viime vuosina on herännyt keskustelu siitä, miten esimerkiksi monikielitaitoisten koululaisten kielitaitovarantoa voidaan hyödyntää luokkahuoneessa ja sen ulkopuolella (esim. Björkvall & Engblom 2010; Gibbons 2009; ks. myös Tarnanen & Pöyhönen 2011: 150) tai miten monikieliset käyttävät kielirepertoariaan eri konteksteissa (Canagarajah 2006; Creese & Blackledge 2010; García 2009; Jørgensen, Karrebaek, Madsen & Moller 2011).

Tämä artikkeli esittelee tuloksia kielisosiologisesta väitöskirjatutkimuksestani, ja sen tavoitteena on valottaa yhden maahanmuuttajataustaisen ryhmän, suomenunkarilaisten, monikielisyttä ja unkarin kielen merkitystä heidän elämässään. Tässä artikkelissa tarkastellaan maahanmuuttajien ja heidän jälkeläistensä yksilöllistä monikielitaitoisuutta ja sitä, kuinka heidän kielitaitoaan hyödynnetään suomalaisessa yhteiskunnassa suhteessa eurooppalaisiin monikielisyyskriteereihin. Artikkelissa tarkastellun kohteena on 38 suomenunkarilaisen nuoren aikuisen kielitaitovaranto, eli itsearvioitu kielitaito suomen ja unkarin kielessä, sekä kielivalinnat, kuten eri kielten käyttö ja niiden merkitykset elämän eri alueilla ja tulevaisuuden kannalta. Artikkelini toisena tavoitteena on herättää keskustelua maahanmuuttajien jälkeläisten kielitaitovarannon tunnustamisesta, sillä useat tutkimukset (esim. Kenner, Gregory, Ruby & Al-Azami 2008) ovat osoittaneet, että maahanmuuttajien jälkeläisten, niin toisen kuin kolmannenkin polven edustajien, oppimistulokset paranevat, kun heidän monikielisyytensä tunnustetaan.³ Kennerin ym. (2008) mukaan näiden oppilaiden kulttuuritieto ja

3 Esimerkkinä maahanmuuttajakielten tunnustamisesta voidaan mainita ne viralliset kielikokeet, joita esim. Ison-Britanniassa ja Unkarissa järjestetään ja joista saadut arvosanat tulevat osaksi koulun päättötodistusta tai antavat etuoikeutta korkeakouluopintoihin hakiessa (ks. esim. Latomaa 2007: 183).

monikulttuurinen identiteetti vahvistuu ja samalla heillä on vankempi meta-kielellinen tietoisuus. Heidän on myös helpompaa oppia käsitteitä. Monikielisyden tunnustaminen laajemminkin yhteiskunnassa on erityisen tärkeä koulutuksen ja eri palveluiden suunnittelun kannalta (Martikainen 2007: 58, 63).

Maahanmuuttajien jälkeläiset kuuluvat tulevaisuuden kielenkäyttäjien joukkoon, sillä he muodostavat Suomessa koko ajan kasvavan osan suomalaista kieliyhteisöä ja he ovat vanhemmiltaan saamansa kieli- ja kulttuuriperinnön myötä potentiaalisia monikielitaitoisia EU-kansalaisia (ks. Martikainen & Haikola 2010). Suomenunkarilaisten ja heidän jälkeläistensä kielitilanteen tarkastelu on kiinnostavaa, koska heihin suhtaudutaan Suomessa myönteisemmin kuin muihin maahanmuuttajaryhmiin ja koska unkarin kielelläkin on arvostetumpi asema kuin monilla muilla maahanmuuttajakielillä (Straszer 2011b). Tämä johtuu muun muassa suomen ja unkarin kielisukulaisuuden innoittamasta laajasta kulttuuriyhteistyöstä sekä unkarilaisten maahanmuuton kulttuurihistoriallisista ja sosioekonomisista syistä (Jávorszky 2000; Miklóssy 2004; Straszer 2011b). Aikaisempien tutkimusten (Straszer 2010b, 2011a, 2011b, 2012) mukaan yhteiskunnan tuki ja valtaväestön positiiviset asenteet näyttävät suosivan unkarilaisten mahdollisuuksia ylläpitää kieltään ja kulttuuriaan Suomessa, mikä voi edistää heidän monikielitaitoisuuttaan. Suomenunkarilaisten tilanne on siis hyvä esimerkki maahanmuuttajaryhmästä, jota kohtaan ympäristön asenteet ovat positiivisia.

2 Unkarilaiset Suomessa

Suomalaisia ja unkarilaisia yhdistää moni seikka, joista keskeisimmät ovat kielten sukulaisuus ja valtioiden sijainti itäisen ja läntisen Euroopan välissä. Kielisukulaisuudesta on kummunnut reilun parin vuosisadan ajan laajaa kulttuuriyhteistyötä, kansojen välistä ystävyyttä ja suomalaisten ja unkarilaisten välisiä avioliittoja. (Aiheesta lisää Straszer 2009, 2010a, 2011b.) Kahden kansan toisiaan kohtaan osoittamasta kiinnostuksesta huolimatta suomenunkarilaisista ja heidän jälkeläisistään on varsin niukasti tutkimusta (ks. Straszer 2011a: 35–37).

Unkarilaiset muodostavat Suomessa suhteellisen pienen maahanmuuttajaryhmän. Unkarilaisten lukumäärä pysyi 1980-luvulle asti alle 150 hengessä, mutta se on kasvanut muun maahanmuuton tavoin 1990-luvulta lähtien ja erityisesti 2000-luvun puolivälissä. Muuton taustalla ovat useimmiten perhesyyt, opiskelu tai työ. Suomessa on erityisen paljon unkarilaisia musiikkialan ammattilaisia, ja moni unkarilainen toimii myös liike-elämässä sekä tutkimuksen ja julkishallinnon piirissä.

Vuonna 2012 Suomessa asui 2 316 unkarinkielistä, 1 622 Unkarin kansalaista ja 1 889 Unkarissa syntynyttä henkilöä (Tilastokeskus 2014). Unkarinkielisten suurempaa määrää selittää se, että ryhmään lukeutuvat myös muun muassa Romanian ja Slovakian unkarilaisalueilta muuttaneet, kansalaisuutensa suomalaisiksi vaihtaneet ja suomalais-unkarilaisiin perheisiin syntyneet ja kieleltään unkarinkielisiksi ilmoitetut henkilöt. Tilastojen ulkopuolelle jäävät muun muassa ne, joilla on kaksoiskansalaisuus. Toisen ja kolmannen polven suomenunkarilaisista on vain hajanaisia tilastotietoja saatavilla (ks. tarkempi kuvaus Straszer 2009 ja 2010b), joten heidän lukumääränsä voidaan vain varovaisesti arvioida noin 1000 hengen suuruiseksi. Lähes 90 % suomenunkarilaisista asuu Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen läänissä, ja suurimman ikäryhmän muodostavat 30–40-vuotiaat (40 %). (Aiheesta lisää ks. Straszer 2009, 2010a, 2010b.)

3 Kielivalinnan ja kieli-identiteetin tarkastelu suomalais-unkarilaisessa kontekstissa

Tämä artikkeli perustuu Uppsalan yliopiston syksyllä 2011 julkaisemaan toisen polven unkarilaisten kielivalintaa ja identiteettiä Suomessa ja Ruotsissa käsittelevään vertailevaan kielisosiologiseen väitöskirjaani (Straszer 2011a), jossa etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) miten paljon ja missä tarkoituksissa unkaria käytetään, 2) millainen yhteys informanttien kielivalinnoilla on heidän lapsuutensa kieliympäristöön ja mahdollisuuksiin oppia unkaria, 3) miten toisen polven unkarilaiset kokevat unkarin kielellä ja kulttuurilla olevan merkitystä heidän identiteetilleen, 4) minkälaisia samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia on suomen- ja ruotsinunkarilaisten kielenkäytössä ja identiteetissä ja mitkä mahdolliset tekijät saattavat olla taustalla ja 5) minkälaisia

edellytyksiä toisen polven unkarilaisilla on käyttää unkaria ja säilyttää unkarin kielen taito. Tutkimuksen kohderyhmän muodostivat 88 Suomessa tai Ruotsissa syntynyttä tai ennen kouluikää Suomeen tai Ruotsiin muuttanutta 18 vuotta täyttäneitä aikuisia, joiden vanhemmista ainakin yksi on unkarinkielinen ja muuttanut aikuisena Unkarista Suomeen tai Ruotsiin. Teoreettisen viitekehyksen työlleni antoivat etnolingvististä vitaliteettia käsittelevät vanhemmat teoriat (esim. Giles, Bourhis & Taylor 1977; Giles & Coupland 1991; Joseph 2004; Sue & Sue 1990), kielen identiteettiin vaikuttavaa roolia tutkivat esitykset (esim. Lange & Westin 1981; Hene 1997; Liebkind 1997; Nelhans 1998; Rampton 1995; Smolicz 1984) sekä kielen säilyttämisen, kielen vaihdon ja revitalisaation tutkimukset (etenkin Fishman 1991; Grin 2003; Haugen 1953; Hyltenstam & Stroud 1991; Tandefelt 1988).

Tutkimuksen aineistona oli 88 informantilta⁴ noin 160 monivalinta- ja avokysymystä sisältävällä kyselylomakkeella kerätty materiaali sekä samasta ryhmästä valittujen 15 informantin⁵ syvähaastattelu. Lomakevastaukset kerättiin vuoden 2006 aikana ja haastattelut tehtiin seuraavana vuonna sekä Suomessa että Ruotsissa. Lomakevastauksia analysoin kvantitatiivisesti ja syvähaastatteluja tarkastelin kvalitatiivisesti. Lomakkeen kysymykset on ryhmitelty 16 isompaan aiheryhmään, joita ovat esimerkiksi kielivalinta eri käyttö-yhteyksissä, itsearvioitu kielitaito, aktiviteetti unkarilaisyhdistyksissä, matkat vanhempien kotimaahan, suhtautuminen eri kielten käyttöön, ja jokaista aihepiiriä käsiteltiin laajasti. Haastatteluaineisto, jota nauhoitettiin n. 20 tuntia, käsitteli informanttien kielielämäkertoja heidän sosiaalisen verkostonsa ja kielivalintansa näkökulmasta. Kielikokemukset jäsenyivät kielielämäkerroissa seuraavien aiheiden kautta: unkarin kielen ja kulttuurin läsnäolo lapsuuden kodissa ja sen ulkopuolella, unkarin kielen käyttö tänä päivänä, kielitaidon ja unkarilaisten juurien merkitys, monikielisyys ja monipaikkaisuus sekä vähemmistökielen ja kulttuurin tulevaisuus.

Syvähaastatteluissa noudatin puhujalähtöistä eli kansanlingvististä lähestymistapaa (ks. Preston 1989: 2). Samanlaista tutkimusmetodia ovat Suomessa käyttäneet esimerkiksi Mononen ja Pöyhönen (2013) tutkiessaan inkeriläisten kielikäsityksiä. Tutkimusote oli samankaltainen myös Pietikäi-

4 50 Ruotsista ja 38 Suomesta.

5 7 Ruotsista ja 8 Suomesta.

sen, Laihiala-Kankaisen, Hussin ja Salon (2011) monipaikkaisessa etnografisessa tutkimuksessa, jossa he tarkastelivat vähemmistökielisten perheiden kokemuksia kielten käyttömahdollisuuksista ja arvostuksista. Heidänkin tutkimuksensa keskiössä oli kielenkäyttäjät. Heidän mukaansa kielikokemusten jäsentäminen elämäkerraksi tuo hyvin esiin kertojan henkilökohtaiset suhteet eri kieliin. Tämä lähestymistapa soveltui tutkimukseni tavoitteeseen, sillä halusin saada tavalliset kielenkäyttäjät kertomaan kielielämäkertojensa kautta omista ajatuksistaan kielistä, kielivalinnoistaan ja suhteestaan unkarin kieleen, kulttuuriin ja unkarilaiseen taustaansa. Selvitykseni keskiössä ovat olleet kielenkäyttäjät ja heidän kielivalintansa ja kieliin kohdistuvat suhteensa ja asenteensa heidän itse kokeminaan ja kertominaan (ks. Pietikäinen ym. 2011). Väitöskirjatutkimuksessani huomioitiin myös ympäröivän yhteiskunnan asenteet, mutta tässä artikkelissa esittelen lyhyesti vain 38 suomenunkarilaiselta kerättyä aineistoa ja heidän kielitaitovarantoaan koskevia tutkimustuloksia.

4 Toisen polven suomenunkarilaisten kielitaito ja kielivalinnat

Tässä luvussa esittelen ensin tutkimukseeni osallistuneiden 38 suomenunkarilaisen informantin taustoja. Sen jälkeen siirryn käsittelemään kielitaidon taustalla olevia edellytyksiä oppia vanhempien äidinkieltä, unkaria, Suomessa. Esitän lyhyesti, miten paljon unkarin kieli on ollut läsnä informanttien lapsuudenkodeissa ja niiden ulkopuolella, miten usein on vierailtu vanhempien kotimaassa ja miten paljon on saatu unkarin kielen opetusta. Sen jälkeen kuvaan informanttien itsearvioitua kielitaitoa suomen ja unkarin kielessä ja luonnehdin lyhyesti muita kielitaitovarantoon liittyviä asioita. Lopuksi huomio kiinnitetään siihen, miten paljon ja missä yhteyksissä tutkimukseeni osallistuneet suomenunkarilaiset käyttävät unkarin kieltä ja onko heillä aikomusta ja taitoa siirtää sitä seuraaville sukupolville eteenpäin.

4.1 Tutkimukseen osallistuneiden taustaa

Tutkimukseeni osallistuneesta 38 henkilöstä 15 oli naisia ja 23 miehiä, joista kolme neljäsosaa on alle 36-vuotiaita ja yli puolet korkeakoulutettuja. Kak-

si kolmasosaa on syntynyt Suomessa ja loput ovat syntyneet Unkarissa ja muuttaneet Suomeen ennen kouluikää. Yli puolet (20) informanteista on elänyt koko elämänsä vain ja ainoastaan Suomessa, kun taas moni (15) on asunut jonkin aikaa, useimmiten korkeakouluopintojen aikana, myös Unkarissa. Yli puolella (22) on Suomen kansalaisuus, yksi on vain Unkarin kansalainen ja 15 informantilla on Suomen ja Unkarin kaksoiskansalaisuus.

Yli puolet (21) on kasvanut perheessä, jossa äiti on unkarinkielinen ja isä suomenkielinen. Kahdeksan informanttia tulee perheestä, jossa isä on unkarinkielinen ja äiti on yhtä tapausista lukuun ottamatta suomenkielinen. Yhdeksällä informantilla molemmat vanhemmat ovat unkarinkielisiä. Unkarilaisista isistä (17) suurin osa, 13, on muuttanut Suomeen työn perässä, kun taas unkarilaisista äideistä (30) suurin osa, 19, on muuttanut Suomeen perhesyistä. Suurin osa informanttien vanhemmista, 22 äitiä ja 27 isää, on korkeasti koulutettuja, mutta äitien koulutusaste on keskimäärin alhaisempi kuin isien. Vanhemmista kolmasosa on muusikoita tai musiikkipedagogeja, ja monet toimivat myös opettajina, insinööreinä, yrittäjinä ja tutkijoina. Vanhemmista 18 äitiä ja 13 isää on mukana joko aktiivisesti tai vähemmän aktiivisesti jossain Suomessa toimivassa unkarilaisessa yhdistyksessä, kerhotoiminnassa tai Suomi-Unkari Seurassa.

4.2 Lapsuusajan kieliympäristö

Mäntylä, Pietikäinen ja Dufva (2009: 29) kiteyttävät, että perheiden kielivalinnan tarkastelu on antoisaa ja tärkeää, sillä perheissä peilautuvat sekä yksilön, yhteisöjen että koko yhteiskunnan toiminnot ja niiden dynaamiset suhteet. He muistuttavat siitä, että perhe tarjoaa useimmiten ajallisesti ensimmäisen tuen lapsen kielen ja kielten käytölle. Varhaisessa vuorovaikutuksessa vanhempien ja sisarusten kanssa opitaan niin kieli tai kielet kuin siihen tai niihin liittyvät asenteet ja arvostukset. Perhe on myös tärkein kielen säilymisen perusta, vaikkakaan se ei aina yksin riitä (Fishman 1991: 87–111). Tästä huolimatta perheiden monikielisyyttä tarkastelevia tutkimuksia on tehty suhteellisen vähän. Kaksikielisten perheiden kielivalintoja on tutkinut esimerkiksi Tuominen (1999).

Omassa tutkimuksessani olen kartoittanut, mitä kieltä tai kieliä informantit ovat käyttäneet lapsena kommunikoidessaan vanhempiensa ja sisarustensa kanssa. Informanteista noin puolet (18) on käyttänyt aina vain unkaria unkarinkielisen vanhempansa kanssa, kun taas neljäsosa (9) ei koskaan ole käyttänyt sitä, vaan perheen keskinäisessä kommunikaatiossa on aina käytetty vain enemmistökieltä, suomea. Muiden informanttien lapsuudenkodissa on käytetty molempia kieliä rinnakkain. Aineiston analyysistä ilmeni, että äidit ovat olleet ahkerampia käyttämään unkaria, mutta he eivät ole olleet yhtä johdonmukaisia unkarin kielen käyttäjiä kuin isät, ja koodinvaihto on ollut tavallista monen äidin puheessa. Enemmistökieltä informantit ovat käyttäneet suuressa määrin sisarusten kesken, ja unkarin kieltä on käytetty enimmäkseen vain salakielenä suomenkielisten läsnäollessa. Mielenkiintoisena yksityiskohtana nousi esiin myös se, että useassa perheessä vanhemmat ovat käyttäneet eri lasten kanssa eri kieltä, eikä sekään ollut epätavallista, että kieli vaihdettiin ajan myötä unkarista suomeen lasten kasvaessa.

Unkarin kielen läsnäoloa lapsuudessa lisäsivät käynnit vanhempien kotimaassa Unkarissa isovanhempien ja sukulaisten luona. Suurin osa informanteista (32) on vierailut säännöllisesti Unkarissa, monet heistä (25) kerran vuodessa. Tavallisimmin Unkarissa käytiin koulujen kesälomalla ja jouluisin. Kesäisin vierailut ovat olleet useankin viikon pituisia. Monet haastattelemistani informanteista ovat kertoneet Unkarin matkojen vaikuttaneen voimakkaasti niin heidän kielitaitoonsa, kulttuurintuntemukseensa kuin identiteettiinsäkin. Monet matkustivat Unkariin perheensä kanssa säännöllisesti teini-ikäisiksi tai aikuisiksi asti.

Informanttieni lapsuusaikana, 1960–1980-luvuilla, niin sanottua maa-hanmuuttajien oman äidinkielen opetusta ei vielä kovin monella paikkakunnalla tarjottu eikä sen merkitystä yksilön kehitykselle ei vielä laajalti tunnettu suomalaisessa yhteiskunnassa (Ikonen 2007). Tämän takia vain ani harvalla informanteistani (2) on ollut mahdollisuus opiskella unkaria ja sitäkin vain lyhyen ajan suomalaisessa peruskoulussa ja/tai lukiossa. Monet ovat ilmaisseet myös, että heillä ei ole ollut halua tai kiinnostustakaan saada opetusta unkarin kielessä. Kuitenkin 8 informanttia mainitsi lomakevastauksessaan saaneensa lapsena unkarin kielen opetusta, mutta lisäkommenteista paljastui, että lähes jokaisen opetus on ollut vanhempien antamaa kotiopetusta.

Jotkut informantit mainitsivat suorittaneensa unkarilaista koulua etäopiskeluna tavallisen Suomessa suoritettavan peruskoulun rinnalla. Kuitenkin huomattavasti tavallisempaa on ollut, että informantti on aikuistuttuaan haikautunut kansalaisopistojen tai yliopistojen kursseille, usein juuri Unkariin. 16 informanttia on opiskellut uncaria eripituisia jaksoja, suurin osa samassa ryhmässä kieltä vieraana kielenä opiskelevien kanssa. Opiskelun merkityksestä ja hyödyistä informanteilla on vaihtelevia mielipiteitä, mutta kursseille osallistumista ja siten kielitaidon kartuttamista pidetään lähes poikkeuksetta positiivisena asiana.

4.3 Suomen ja unkarin kielen taito

Kielitaidon ja siihen liittyvien vaatimusten arviointi on monisyinen ja kompleksinen tehtävä. Siinä on kyse usein määrittelystä, osaamisen rajaamisesta, odotuksista, riittävytyden kokemuksesta ja tilanteiden tulkinna. Oman kielitaidon itsearviointia ohjaa näiden lisäksi myös kriittisyys minäkäsitystä kohtaan ja toivottu minäkuva. (Tarnanen & Suni 2005: 18–20.) Tästä syystä pelkkä itsearviointi ei riitä kielitaidon tarkkaan määrittelyyn, mutta se kuvaa hyvin informanttien käsitystä omista valmiuksistaan kielenkäyttöön. Latomaa ym. (2013: 179) ovatkin huomauttaneet, että itsearviointi on noussut tärkeäksi arviointitavaksi ulkopuolisen arvioinnin rinnalle, sillä on havaittu, että nämä arvioinnit tuottavat yleensä samankaltaisia tuloksia. (Ks. myös Tarnanen & Pöyhönen 2011.)

Informantit arvioivat kielitaitoaan suomen ja unkarin kielessä viisiporaisesti, ja kielitaito oli jaettu neljään osa-alueeseen: kielen ymmärtämiseen, puhumiseen sekä luku- ja kirjoitustaitoon. Unkarin suhteen informantit arvioivat ymmärtämisen taidot parhaimmiksi, kun taas kirjoittamistaitojen arviointiin olevan heikoimpia. Tämä tulos ei ole kovin yllättävä, sillä samankaltaisiin tuloksiin on päätyneet moni muukin vähemmistökielten käyttöä ja taitoa kartoittava tutkija, esimerkiksi Tuomela (2001: 213; vrt. Tarnanen & Pöyhönen 2011: 149). Sama tendenssi koski myös suomen kielen taitoa. Erona kahden kielen osaamisessa näytti olevan se, että suomen kielen taidoissa toisen polven unkarilaiset tuntevat suurempaa itsevarmuutta kuin unkarissa. Vastaukset osoittivat, että suomen kieli on monelle vahvempi kieli kuin unkarin ja että suomea osataan useimmiten valtakielisen väestön tavoin (ks. Rynkänen

2011; ks. Tarnanen & Pöyhönen 2011: 150). Kun lomakekyselyssä pyydettiin informantteja vertaamaan suomen ja unkarin taitoa keskenään, ainoastaan yksi henkilö sanoi osaavansa unkaria paljon paremmin kuin suomea, kun taas kaikki muut arvioivat osaavansa unkaria yhtä hyvin kuin suomea (11) tai jopa hieman huonommin (13) tai paljon huonommin (12). Seuraavat informanttien kirjoittamat kommentit kuvaavat heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan omista kielitaidoistaan:

Koska puhun unkaria eniten perheenjäsenten kanssa, sanavalinnat ovat melko "arkisia". (...) Uusia unkarilaisia "slangi"-sanoja en tosin aina ymmärrä. (04FaK19)

En elä unkarilaisessa yhteisössä, joten epävarmuuden tunne puheeni suhteen on aina esillä, kun juttelen muille unkarilaisille. (04FaK19)

Sanavarastoni [unkarin kielessä] on pienentynyt huomattavasti parissa vuodessa, muutettuani pois vanhempien luota. (08FaK22)

Kun olen pidempään Suomessa, suomenkielen taidot ovat luonnollisesti parempia. Toisin päin sama juttu. (06FaK24)

Informanteista 16 ei koskaan ole saanut formaalia unkarin kielen opetusta, mutta puolet heistä (8) kertoi haluavansa saada sitä vielä joskus tulevaisuudessa. Samoin puolet niistä, jotka olivat joskus opiskelleet unkaria, toivoivat saavansa mahdollisuuden opiskella sitä lisää. Moni tosin mainitsi haluavansa opetella unkaria esimerkiksi lukemalla kirjoja tai viettämällä aikaa Unkarissa. Kurssille hakeutumisen esteenä pidetään ajan puutteen lisäksi myös sitä, että on vaikea löytää omaa taitotasoa ja omia tarpeita vastaavaa kurssia:

Valmistumiseni jälkeen ei oikein ole löytynyt sopivan tasoista opetusta. (27FbK32)

Ajan niukkuus oli syynä siihen, etten kyennyt aloittamaan unkarinkielisiä lukio-opintoja suomalaisen lukion ohella. Unkarin opinnot ovat mahdollisia vain etäopiskelulla, eikä se olisi toiminut... [Ja tänä päivänä:] Kiinnostusta ja motivaatiota riittää mutta aikaa ei. (04FaK19)

Sopivan tasoisen kielikoulutuksen ja kielenopiskeluun tarvittavan motivaation tai ajan löytäminen lienee olla suhteellisen tavallinen ongelma toisen polven keskuudessa (esim. Domínguez Lledó 2007; Straszer 2008).

4.4 Kielitaitovaranto laajemmin katsottuna

Toisen polven unkarilaisten kielitaitovaranto ei rajoitu vain suomen ja unkarin osaamiseen, vaan muistakin kielistä on tullut muutamille informanteille tärkeä käyttökieli ja merkittävä kieli myös omalle identiteetille. Esimerkiksi kolmen informantin perheessä käytettiin lapsuudenkodissa vanhempien ja lasten välisessä kommunikaatiossa muutakin kuin suomea ja unkaria, ja kaksi informanttia käyttää tänä päivänä asuinkumppaninsa kanssa jotakin muuta kieltä. Kuusi informanttia ilmoitti englannin ja yksi saksan toiseksi tai kolmanneksi toiseksi kielekseen, ja yhdellä on myös ruotsi äidinkielenä. Muutama informantti on kertonut käyttävänsä kolmatta kieltä sukulaisten, ystävien tai naapurin kanssa puhuessaan tai vapaa-ajan harrastuksissa.

Haastattelun hetkellä 25-vuotias Huba, jonka lapsuudenkodissa englannin opettajaksi valmistunut unkarinkielinen äiti ja suomenkielinen isä käyttivät keskenään englantia, kertoo kielten roolista arjessaan seuraavasti:

Tota, suomihan on tietenkin ykköskielenä että, sitä nyt käyttää kaikesta eniten. Englantia ehkä tulee ehkä niin kuin sillai luettua kirjoista ja internetistä jotain ja niin edespäin. Mutta tota unkariahan oli aina vain silloin kesällä, kun lähtee Unkariin. Tai sitten jos tota kun tapaa äidin kanssa tai sukulaisten kanssa. (...) En mä lue unkarilaisia kirjoja ollenkaan (...), mulla on oikeastaan liian pitkä se yksi sivu [epäselvää puhetta] vaikeita lauseita joo. Että englanniksi esimerkiksi tulee paremmin esimerkiksi lukee niin kuin unkariksi.

Mielenkiintoista tässä esimerkissä on muun muassa se, että lukeminen unkarin kielellä koetaan haasteellisempänä kuin lukeminen englannin kielellä, vaikka englantia ei kotona olekaan käytetty lasten ja vanhempien välisessä kommunikaatiossa. Todennäköisesti englannin kielen opiskelu koulussa, sekä englannin dominoiva asema laajemminkin yhteiskunnassa, vaikuttavat siihen, että Huba tuntee enemmän itsevarmuutta englannin kielen parissa. Unkaria hän on käyttänyt etenkin suulliseen kommunikaatioon perheenjäsenten kesken, eikä hänellä ole yhtä paljon kokemusta lukemisesta ja kirjoittamisesta unkarin kielessä kuin englannissa. Työelämässä peräti kahdeksan informanttia käyttää muuta tai muita kieliä kuin suomea ja unkaria. Muun muassa länsirannikolla hoitoalaa opiskeleva Zita on kertonut, ettei hän pärjäisi työharjoittelussa, jos hän ei osaisi käyttää ruotsia.

4.5 Toisen polven kielivalinnat

Monikielisen yksilön kielet voidaan nähdä resursseina, jotka joko tarjoutuvat ihmisten käytettäväksi tai voivat eri syistä johtuen jäädä käyttämättä (Mäntylä 2009: 27). Tutkimuksestani ilmeni, että lähes puolet informanteista käyttänee nykyisin unkarin kieltä päivittäin ja neljäsosa käyttää sitä muutaman kerran viikossa, kun taas toinen neljäsosa erittäin harvoin tai ei koskaan. Vähemmistökieltä, unkaria, käytetään enemmän kuin suomea vain ja ainoastaan sukulaisien, joidenkin ystävien ja tietyissä tapauksissa myös lemmikkieläinten kanssa ensisijaisesti kotona. Unkarin kieli on läsnä lähes jokaisen informantin kotona kirjojen, musiikkilevyjen, video- tai DVD-filmien kautta ja internetin välityksellä. Tästä huolimatta unkaria luetaan, kuunnellaan ja kirjoitetaan suhteellisen vähän, keskimäärin vain muutaman kerran vuodessa. Noin neljännes käyttää unkaria muutaman kerran viikossa puhuessaan puhelimesa tai kirjoittaessaan lyhyitä viestejä, kuten tekstiviestejä ja postikortteja. Unkarinkielisten internet-sivustojen lukeminen on myös suhteellisen tavallista. Sen sijaan työelämässä ja muilla elämän alueilla harvat pystyvät hyödyntämään unkarin kielen taitoaan. Kaikissa muissa kuin perheyhteyksissä suomen kieli on dominoiva. Informantit kuvasivat unkarin kielen käyttöään muun muassa seuraavasti:

Eniten yritän käyttää [unkaria] äidin kanssa, ei niin tärkeässä kommunikoinnissa esim. tekstiviesteissä. (26FbM35)

Koira on unkarin vizsla, [sillä on unkarilainen nimi], ja [se on] Unkarista, joten puhun sille joskus unkaria. (22FbM24)

(...) Itse luen netissä joka päivä Nemzeti Sportin [unkarilainen urheilua käsittelevä sanomalehti] jalkapalloaiheet, ennen muuta nimenomaan Unkarin jalkapallosta (!) (10FbM25)

Kirjoitan serkulle sähköpostia ja joskus autan unkarilaisia nuoria, jotka ovat "eksyneet" [kaupunkiini], lisäksi saatan opettaa huvikseni unkarinkielisiä sanontoja suom.[alaisille] ystäväilleni. (10FbM25)

Monissa DVD:ssä voi laittaa myös unkarilaiset tekstit, katson silti suomalaisilla teksteillä. (22FbM24)

Pidän Unkarin kirjallisuudesta kovasti, vaikkakin olen lukenut niitä lähinnä suomeksi. Tarkoitukseni on kyllä joskus lukea vielä myös alkukielellä. (30FbK35)

Jotkut informantit kertoivat hakeutuvansa säännöllisesti unkarin kielen ja kulttuurin pariin; esimerkiksi kahdeksan informanttia osallistuu enemmän tai vähemmän aktiivisesti unkarilaiseen järjestötoimintaan, ja lähes puolet (16) tapaa vähintään kerran kuussa muita unkarilaistaustaisia henkilöitä Suomessa. Jokaisella informantilla on sukulaisia Unkarissa, ja kahdella kolmasosalla on myös ystäviä siellä. Lähes kolme neljäsosaa käy Unkarissa ainakin kerran vuodessa, ja suurin osa heistä viettää aina vähintään muutaman viikon siellä. Tapahtumat Unkarissa kiinnostavat lähes jokaista, ja jopa 32 informanttia seuraa säännöllisesti, vähintään kerran kuussa, uutisia Unkarista. Puolet heistä kiinnittää myös aina huomiota muihin unkarilaisiin Suomessa.

Toisen polven unkarilaisten kielivalinnalla on merkitystä myös vähemmistökielen säilymiselle. Tässä keskeinen rooli on sukupolvien välisellä kielenkäytöllä. Informantit kertoivat, mitä kieltä tai kieliä he haluaisivat seuraavan polven tai omien lastensa osaavan:

Ainakin unkaria, sillä he tulevat olemaan vähintään ½ unkarilaisia. Tämä on mielestäni luonnollista, unkari on heidän äidinkieltensä, oli isä ja asuinpaikka minkäkielinen tahansa. (09FaK25)

Koska se [unkari] on äidinkieleni, en osaa kuvitella puhuvani lapselleni muulla kielellä. Tietenkin lapsen tulee oppia sen maan kieli, jossa asuu. (08FaK22)

Suomessa on välttämätöntä osata suomea kunnolla ja unkaria myöskin identiteetin ylläpitämiseksi. (04FaK19)

Suomen kansalliskielet; saksa, ranska, englanti, Euroopan yleiskielet; unkaria niin että he tuntevat suhteensa Unkariin. (37FdM55)

Kaksikielisyys on rikkaus ja minulla henkilökohtaisesti on ollut etua siitä. (02FaK18)

En usko pystyväni opettamaan riittävän "oikeaa" unkaria kenenkään äidinkieleksi. (20FbM25)

Englantia. Saksaa. Olen iloinen, että 25-vuotias (...) tyttäreni osaa unkaria paremmin kuin minä! - Pienen maan asukkaana on osattava kieliä! (35FdM67)

Omien lasten kanssa hyvin harvat informantit kertoivat käyttävänsä unkaria. Syyksi tähän mainittiin useimmiten puutteellinen unkarin kielen taito ja epävarmuus kielen käytössä sekä puolison kanssa yhdessä tehty kielivalin-

ta. Juuri unkarin kielen taitojen puutteellisuus osoittautui tutkimuksessani suuremmaksi yksittäiseksi vaikuttavaksi tekijäksi vähemmistökielen, unkarin, siirtämisessä seuraavalle sukupolvelle. (Ks. Tarnanen & Pöyhönen 2011.) François Grinin Euroopan vähemmistökielten ylläpitämistä käsittelevää teoreettista mallia (Grin 2003: 43–44) tutkimukseeni soveltaen (Straszler 2011a: 287–295) tarkastelin kolmea vähemmistökielen säilyttämisen ehtoa: kompetenssia eli kielitaitoa (*capacity*), tilaisuutta tai mahdollisuutta (*opportunity*) säilyttää kieltä sekä aikomusta eli halukkuutta (*desire*) ylläpitää unkaria. Kaikista 38:sta tutkimukseen osallistuneesta suomenunkarilaisesta ainoastaan 13:lla on kaikki edellytykset siirtää vähemmistökielen taito eteenpäin, eli heillä on riittävän hyvä kielitaito, halukkuus ja mahdollisuus käyttää unkaria, kun taas 23 informantilla ei ole riittävän hyvää taitoa, vaikka useimmiten heillä olisi sekä halua että mahdollisuuksia käyttää kieltä. Informanttini olivat suhteellisen nuoria, joten moni ei ollut vielä ehtinyt perustaa perhettä. Suurin osa näistä informanteista kertoi kuitenkin suunnittelevansa unkarin puhumista tulevien lastensa kanssa. Unkarilaisia juuria, kieltä ja kulttuuria kohtaan osoitettiin yleensä positiivisia tunteita, ja yli puolet informanteista haluaisi lastensa tai tulevien lastensa oppivan unkaria. Tämä viittaa siihen, että monet toisen polven unkarilaiset arvostavat vähemmistökielen osaamista ja pitävät sitä tärkeänä omien juurien ja perheyhteyksien ylläpitämisen kannalta. Kuitenkin yllättävän moni korosti muiden kielten, pääasiallisesti englannin ja tietyssä määrin myös saksan ja ranskan kielen osaamisen tärkeyttä, joten he pitivät myös kaksi- ja monikielisyttä arvokkaana asiana (ks. Rynkänen 2011).

5 Lopuksi

Latomaa ym. (2013: 183) ovat huomauttaneet, että on syytä kiinnittää huomiota maahanmuuttajien ja niiden jälkeläisten monikielisyyteen, sillä ”globalisoitumisen myötä tarve eri kielten osaamiseen on laajentunut merkittävästi”. Väitöstutkimukseni perusteella voin todeta, että toiminnallinen kaksi- tai monikielisyys on arkea monen toisen polven unkarilaisen elämässä, mutta unkarin kielen elintila vähenee arjessa informanttien iän noustessa, kuten aikaisemmissakin tutkimuksissa on osoitettu käyvän maahanmuutta-

jien jälkeläisillä (ks. esim. Tarnanen & Suni 2005). Suomen kieli on vain hyvin harvoilla toisen kielen asemassa; suomen kielen taito on kaikkien mielestä selvästi välttämätön, ja suomea osataan usein syntyperäisten tasoisesti. Vähemmistökielen, unkarin, asema on taas erilainen: sitä ja sen osaamista pidetään tärkeänä lähinnä vain yksityisyydestä, jotta kommunikaatio sujui sukulaisten kanssa tai Unkarissa matkustellessa. Toisen polven unkarilaisten kielitaitovaro ei siis näytä olevan ”yhteiskunnan saatavilla”, vaan unkarin taidosta on iloa ja hyötyä vain yksityiselämässä, eikä sitä hyödynnetä työelämässä tai muilla elämän osa-alueilla.

Informanteistani moni kertoi unkarin kielen taitojensa puutteellisuudesta ja koki tarvitsevansa siksi kielenopetusta ja monikielisten tekstintaitojen kehittämistä. Tulokset ovat siten linjassa myös Euroopan komission Loppuraportin (2007) esittämien väitteiden sekä maahanmuuttajataustaisten nuorten keskuudessa tehtyjen tutkimusten kanssa (esim. Iskanius 2006; Rynkänen 2011). Näyttää siltä, että Suomen koulutusjärjestelmä ei nykyisessä muodossaan pysty vielä tukemaan tarpeeksi toisen polven kielikoulutustarpeita (ks. myös Protassova 2008; Latomaa & Suni 2010; Rynkänen & Pöyhönen 2010). Moni haastattelemistani nuorista aikuisista onkin omatoimisesti hakeutunut opiskelemaan uncaria vanhempien kotimaahan Unkariin. Haastatteluistani kävi selvästi ilmi, että monipuolista kielitaitoa arvostetaan ja suomen ja unkarin kielen taidon lisäksi ainakin englannin osaamista ja käyttöä pidetään erittäin tarpeellisena. Useimmiten juuri englannin kielen taidosta näyttää olevan enemmän hyötyä kuin unkarista suomenunkarilaisten nuorten aikuisten työelämässä ja usein myös arjessa.

Tulevaisuuden kielenkäyttäjä on EU:n tavoitteiden mukaan monikieliläinen. Hän osaa kommunikoida ainakin kolmella eri kielellä, ymmärtää ja arvostaa kielten ja kulttuurien kirjoja ja pystyy tehokkaaseen viestintään ja voi myös osallistua yhteiskunnalliseen kehittämiseen aktiivisesti. Näistä tavoitteista toisen polven suomenunkarilaiset täyttävät ainakin osan, sillä useimmat heistä osaavat kommunikoida vähintään kahdella kielellä, monet useammallakin. He ymmärtävät ja arvostavat kielten ja kulttuurien kirjoja⁶, ja monen informantin kertomuksesta nousee esiin viittaus myös siihen, että

6 Kielten ja kulttuurien arvostusta ei tässä artikkelissa ole käsitelty, joten ks. Straszer 2010b, 2011a.

he osaavat viestiä eri kulttuurien edustajien välillä (ks. tarkemmin Straszer 2011a). Sen sijaan aktiivisuus osallistua yhteiskunnalliseen kehittämiseen ei noussut esille aineistosta. Kuten artikkelini alussa esitetystä EU:n raportista todetaan, maahanmuuttajataustaisten kansalaisten monikielisyys on nähtävää resurssina. Jotta tämä resurssi voitaisiin yhteiskunnallisestikin hyödyntää, tarvitaan koulutuspoliittisia toimenpiteitä. Toisen polven unkarilaisten tilannetta tarkasteltuani pidän myös joitakin asennetekijöitä merkittävinä. Tutkimukseeni osallistuneet näyttivät pitävän kielitaitoaan ja kahden kulttuurin tuntemustaan yksityisenä pääomana siitakin huolimatta, että unkarin kieli ja unkarilaistaustaiset henkilöt nauttivat Suomessa varsin positiivisesta asemasta. Jotta tästä pääomasta tulisi yhteiskunnallinen resurssi, maahanmuuttajataustaiset henkilöt tarvitsisivat oman arvioni mukaan enemmän positiivista huomiota osakseen: monikielisyyttä olisi arvostettava laajemminkin yhteiskunnassa – unohtamatta pienempienkään maahanmuuttajakielten merkitystä. Samanlaisia arvioita ovat esittäneet myös Lomax ja Suni (2011) ja Tarnanen ja Pöyhönen (2011). On siis tarpeellista selvittää, miten koulutusjärjestelmä voisi tukea pienten kielten arvostusta ja niiden aseman kohentamista sekä maahanmuuttajataustaisten ryhmien kielikoulutustarpeita. Lisäksi on keskusteltava siitä, mitä kyseiset ryhmät itse voisivat tehdä asian hyväksi. Pohdittavaksi jää, miten toisen ja kolmannen polven edustajat ja heidän kielitaitovarantonsa saataisiin paremmin näkyville ja mitä konkreettisia toimenpiteitä voitaisiin tarjota, jotta näiden ryhmien kielitaito ei jäisi vain yksityiseksi pääomaksi vaan koituisi koko yhteiskunnan iloksi ja hyödyksi.

Kirjallisuus

- Björkqvall, A. & C. Engblom 2010. Flerspråkighet och multimodalitet som lärandepotential. Teoksessa M. Nigel & Å. Wedin (toim.) *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur, 193–214.
- Blommaert, J. 2010. *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Busch, B. 2010. The linguistic repertoire revisited. *Applied Linguistics*, 33 (5), 503–523.
- Canagarajah, A. S. 2006. Towards a writing pedagogy of shuttling between languages – Learning from multilingual writers. *College English*, 68 (6), 589–604.

- Creese, A. & A. Blackledge 2010. Translanguaging in the bilingual classroom: a pedagogy for learning and teaching? *The Modern Language Journal*, 94, 103–115.
- Domínguez Lledó, L. B. 2007. Oman äidinkielen opetuksen ongelmia – ja mahdollisia ratkaisuja. Teoksessa S. Latomaa (toim.) *Oma kieli kullaan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus, 130–135.
- Eliaso-Magnusson, J. 2010. Språk som ingång till gemenskap. Teoksessa M. Nigel & Å. Wedin (toim.) *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur, 79–94.
- Förslag 2008 = *En nyttig utmaning. Den språkliga mångfalden kan förena EU*. Förslag från expertgruppen för interkulturell dialog, inrättad på initiativ av Europeiska kommissionen. 2008. Bryssel.
- Fishman, J. A. 1991. *Reversing language shift. Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- García, O. 2009. *Bilingual education in the 21st century. A global perspective*. West Sussex: Wiley–Blackwell.
- Gibbons, P. 2009. *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkslever i klassrummet*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Giles, H., R. Y. Bourhis & D. M. Taylor 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. Teoksessa H. Giles (toim.) *Language, ethnicity and intergroup relations*. London: European Monographs in Social Psychology 13, 307–348.
- Giles, H. & N. Coupland 1991. *Language: contexts and consequences*. Mapping Social Psychology Series. Milton Keynes: Open University Press.
- Grin, F. 2003. *Language policy evaluation and the European charter for regional or minority languages*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Haugen, E. 1953. *The Norwegian language in America: a study in bilingual behaviour*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hene, B. 1997. Ett språks värde. Teoksessa A.-B. Andersson, I. Enström, R. Källström & K. Naucclér (toim.) *Svenska som andraspråk och andra språk. Festskrift till Gunnar Tingbjörn*. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Göteborg: Göteborgs universitet, 135–152.
- Huhta, M. 2005. Eurooppalainen kielipolitiikka ja kielitaitovarannon kehittyminen. Teoksessa M. Johansson & R. Pyykkö (toim.) *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus, 98–114.
- Hyltenstam, K. & C. Stroud 1991. *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Ikonen, K. 2007. Oman äidinkielen opetuksen kehityksestä Suomessa. Teoksessa S. Latomaa (toim.) *Oma kieli kullaan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus, 41–56.
- Iskanius, S. 2006. *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Jyväskylä Studies in Humanities 51. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jávorszky, B. 2000. Finnugor szolidaritás felé. Teoksessa Gy. Dávid & Z. Veress (toim.) *Határtalan hazában. Ezredfordulós töprengések*. Stockholm: Erdélyi Könyv Egylet: Föreningen Transsylvanska Bokvännen, 372–381.
- Joseph, J. E. 2004. *Language and identity: national, ethnic, religious*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Jørgensen, J. N., M. S. Karrebaek, L. M. Madsen & J. S. Moller 2011. Polylinguaging in superdiversity. *Diversities*, 13 (2), 23–37.
- Kenner, C., E. Gregory, M. Ruby & S. Al-Azami 2008. Bilingual learning for second and third generation children. *Language, Culture and Curriculum*, 21 (2), 120–137.
- KOM 2008 = *Komission tiedonanto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle*. Monikielisyyks: Euroopan voimavara ja samalla myös yhteinen sitoumus. Bryssel 18.9.2008. KOM (2008) 566.
- Lange, A. & C. Westin 1981. *Etnisk diskriminering och social identitet. Forskningsöversikt och teoretisk analys*. Stockholm: LiberFörlag.
- Latomaa, S. 2007. Monikielinen Suomi monikielisessä Euroopassa. Teoksessa S. Latomaa (toim.) *Oma kieli kullaa kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus, 179–186.
- Latomaa, S., S. Pöyhönen, M. Suni & M. Tarnanen 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 163–183.
- Latomaa, S. & M. Suni 2010. Toisen sukupolven kielelliset valinnat. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106, 151–174.
- Latomaa, S. & M. Suni 2011. Multilingualism in Finnish schools: policies and practices. *ESUKA – JEFUL 2011*, 2 (2), 111–136.
- Liebkind, K. 1997. Möten mellan kulturidentiteter. Teoksessa M. Fremer, P. Lilius & M. Saari (toim.) *Norden i Europa: Brott eller kontinuitet?* Föredrag vid ett Erasmusseminarium för skandinavister. Helsingfors universitet 16–21.9.1996. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, B:17. Helsingfors: Helsingfors universitet, 44–55.
- Lindberg, I. 2009. I det nya mångspråkiga Sverige. *Utbildning & Demokrati*, 18 (2), 9–37.
- Loppuraportti = Monikielisyyttä käsittelevä korkean tason työryhmä 2007. *Euroopan koulutuksesta, kulttuurista ja monikielisyydestä vastaavan komissaarin tueksi perustetun korkean tason työryhmän loppuraportti*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Saatavissa: <http://www.lt-innovate.eu/resources/document/ec-high-level-group-multilingualism-final-report-2007>
- Martikainen, T. 2007. Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, 38–67.
- Martikainen, T. & L. Haikkola 2010. Johdanto. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106, 9–43.
- Miklössy, K. 2004. Suomen ja Unkarin kulttuuriyhteistyön uudet ulottuvuudet. *Kanava*, 32 (8), 551–554.

- Mononen, K. & S. Pöyhönen 2013. Inkeriläisten sukupolvet ja kielenkäytön muutokset – kielenkäyttäjien näkökulma attritioon. Teoksessa K. Granqvist & P. Rainò (toim.) *Rapautuva kieli. Kirjoituksia vähemmistökielten kulumisesta ja kadosta*. Helsinki: SKS, 75–102.
- Mäntylä, K., S. Pietikäinen & H. Dufva 2009. Kieliä kellon ympäri: perhe monikielisyyden tutkimuksen kohteena. *Puhe ja kieli*, 29 (1), 27–37.
- Nelhans, B. 1998. Some conceptions of marginality. Teoksessa G. Lavery & B. Nelhans & G. Lavery (toim.) *Ethnic contact and ethnic conflict*. Research Report No. 123. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen, 153–161.
- Pietikäinen, S., S. Laihala-Kankainen, L. Huss & H. Salo 2011. Kieli ja kokemus. Vähemmistökieli kolmen perhesukupolven kielielämäkerroissa. *Puhe ja kieli*, 31 (2), 67–88.
- Preston, D. R. 1989. *Perceptual dialectology. Nonlinguists' views of a real linguistics*. Dordrecht: Foris.
- Protassova, E. 2008. Teaching Russian as a heritage language in Finland. *Heritage Language Journal*, 6 (1), 127–152.
- Rampton, B. 1995. *Crossing: language and ethnicity among adolescents*. London: Longman.
- Rynkänen, T. 2011. *Russkoiazychnye molodye immigranty v Finlandii – integratsiia v kontekste obuchenii i ovladeniiia iazykom [Venäjänkieliset maahanmuuttajanuoret suomalaisessa yhteiskunnassa – kielen ja koulutuksen näkökulma integroitumiseen]*. Jyväskylä Studies in Humanities 168. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rynkänen, T. & S. Pöyhönen 2010. Eri-ikäisinä muuttaneet venäjänkieliset nuoret. Suhde kielen ylläpitämiseen, kielenoppimiseen ja integroitumiseen. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106, 175–192.
- Smolicz, J. J. 1984. Minority languages and the core values of culture: changing policies and ethnic response in Australia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 5 (1), 23–41.
- Straszer, B. 2008. Unkarilaistaustaiset lapset äidinkielen opetuksessa Uppsalassa – havaintoja vanhempien odotuksista ja opettajan kokemuksista. Teoksessa U. Börestam, S. Gröndahl & B. Straszer (toim.) *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*. Uppsala Multiethnic Papers 50. Uppsala: Uppsala universitet, Centrum för multietnisk forskning, 179–196.
- Straszer, B. 2009. Unkarilaiset Suomessa. *Siirtolaisuus*, 1/2009, 12–21.
- Straszer, B. 2010a. *Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland. En översikt*. Digitala skrifter från Hugo Valentin-centrum 1. Uppsala: Uppsala universitet. Saatavissa: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-133236>.
- Straszer, B. 2010b. "Unkarilaisuus tekee minusta persoonallisen" – Pohdintoja toisen polven suomenunkarilaisten kieli-identiteetistä. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106, 193–216.

- Straszer, B. 2011a. "Ungerska för rötternas skull". *Språkval och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och Finland*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia 38. Uppsala: Uppsala universitet.
- Straszer, B. 2011b. Embracing Hungarian: top-down emancipation of an immigrant language in Finland. Teoksessa L. Huss & S. J. Nolan (toim.) *The many faces of language emancipation. International Journal of Sociology of Language, 209* (special issue), 75–90.
- Straszer, B. 2012. Hungarians in Finland and Sweden: comparison of some sociocultural and demographic factors on language choice, culture and identity. Teoksessa *Finnish Yearbook of Population Research. XLVII 2012*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Sue, D. W. & D. Sue 1990. *Counseling the culturally different. Theory and Practice*. New York: Wiley.
- Tandefelt, M. 1988. *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Multiethnica Upsaliensia 3. Uppsala: Uppsala universitet.
- Tarnanen, M. & M. Suni 2005. Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. Teoksessa S. Paananen (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, 9–22.
- Tarnanen, M. & S. Pöyhönen 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli 31* (4), 139–152.
- Tilastokeskus 2014 = *Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat* [online]. Helsinki: Tilastokeskus [luettu 2014.01.23].
- Toimenpiteet 2006 = *Toimenpiteet monikielisyyden ja kielten oppimisen edistämiseksi Euroopan unionissa*. P6_TA(2006)0184.
- Tuomela, V. 2001. *Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller*. Dissertations in bilingualism 7. Stockholm: Stockholms universitet.
- Tuominen, A. 1999. Who decides the home language? A look at multilingual families. *International Journal of the Sociology of Language, 140*, 59–76.